index
Szabó Ervin inkább volt anarcho-szindikalista, mint kommunista, a moszkoviták sem nagyon bírták, a Fővárosi Könyvtárat ráadásul 1946-ban nevezték el róla. Hogy mi lesz a FSZEK sorsa, nem tudni, de hogy nemcsak a nagyon jobboldali történészeknek, hanem a kulturális kormányzatnak sem kompetenciája az átkeresztelés, az tény. (Gazda Albert, Tóth-Szenesi Attila; Index)

A rendszerváltás óta eltelt húsz évben eddig senkinek sem jutott eszébe, hogy megváltoztassa a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nevét, vagy ha mégis, akkor jól titkolta, ilyen szándékra utaló jeleket ugyanis korábbról egyáltalán nem találtunk. Az, hogy a kérdésből a hétvégén országos ügy lett, majdhogynem a véletlennek köszönhető.
Alapítvány és irodalom

Noha a tudósítások egy részéből úgy tűnhetett, a vitát Szőcs Géza kulturális államtitkár kezdeményezte, és határozott kormányzati szándék van a névváltoztatás mögött, a valóság más. A témát a Nemzeti Konzervatív Történetkutató Alapítvány dobta be, amelyről ez ideig senki sem hallott. Nem véletlenül: még egy hete sincs, hogy megalakult, az aktusról szóló hír szeptember 16-ai keltezésű.

A frissiben létrehozott alapítvány készül ezentúl működtetni a Történelemportál honlapot és adja ki a Nagy Magyarország folyóiratot. Elég szétnézni arrafelé, hogy rájöjjünk, Szakács Árpád és Vincze Géza történészek – ők nyilatkoztak először Szabó Ervin-ügyben, előbbi a portál, utóbbi a folyóirat főszerkesztője – enyhén jobbra helyezkednek el a Jobbikhoz képest, kiadványaikkal és alapítványukkal egyetemben.

A Szabó Ervin-sztori megfelelő eszköznek látszik ahhoz, hogy felkeltsék az érdeklődést önnön munkásságuk iránt. Különösen azok után, hogy a hírügynökségek által megkérdezett Szőcs Géza – akarva-e, vagy akaratlanul, ebből a szempontból mindegy – gyakorlatilag felkarolta a dolgot. A Történelemportál mindenesetre pörög, publikáltak Szabóról tanulmányt, emeltek ki idézetet forradalmi írói munkásságából, hozzák a nyilatkozatokat pró és kontra, szavaztatnak, menedzselik magukat. Plusz még mi is írunk róluk.

Visszhangokkal tele a padlás, nemcsak történészek, exkönyvtárosok és politikusok szólaltak meg pillanatok alatt, megmozdult a blogoszféra is. Nem reprezentatív méréseink szerint többen vannak, akik szerint nem kell bolygatni szegény FSZEK-et – "komolyan nincs jobb dolga a konzervatív történész értelmiségnek, mint az, hogy a történelmet a saját képükre formálják?", olvastuk itt –, mint azok, akik úgy látják, menjen a pokolba a kommunista.

A szocializmus moralistája

Szabó Ervin persze nem volt kommunista. Nem is lehetett: 1918. szeptember 29-én meghalt, az első magyar kommunista párt, a KMP pedig 1918. november 24-én alakult. Baloldali elkötelezettsége egyértelmű, de inkább a szociáldemokratákhoz állt közel, 1900-tól a párt aktív tagja, a Népszava állandó munkatársa és az évenként kiadott Népszava Naptár szerkesztője, a szocialista diákmozgalom irányítója, agitációs füzetek szerzője. Ha már be kell őt sorolnunk valahova, anarcho-szindikalistának nevezhetjük.

Az alapítványosok a szemére hányják, hogy előszót írt a Kommunista kiáltvány magyar kiadásához, és különben is: "A kommunista eszmék magyarországi terjesztésének vezető személyisége, Marx és Engels műveinek honi propagálója, végletekig magyarellenes publicista – ezekkel jellemezhetjük könyvtárszervező munkája mellett Szabó Ervint."

Szabó Ervin szerkesztésében és előszavával jelent meg egyébként Marx és Engels válogatott írásainak két kötete (1905; 1909) – derül ki innen –, kapcsolatba került Sorellel, Kautskyval, Mehringgel, Plehanovval, 1904 végén Párizsban Lagardelle-lel és a francia szindikalistákkal, bécsi egyetemi évei alatt számos orosz emigráns szocialistával. 1904-05-ben az ő irányításával kovácsolódott egybe az SZDP ellenzéki csoportja, amelynek elméleti alapvetését Pártfegyelem és egyéni szabadság című írása fogalmazta meg. Az I. világháború éveiben tevékenysége új lendületet kapott, súlyos betegsége ellenére az antimilitarista mozgalom szellemi vezérévé vált. Részt vett háborúellenes röpcédulák írásában is.

Megítélése nyilván ellentmondásos, könyvtárszervezői munkájának értékét eddig nem nagyon vonták kétségbe, jobbról sem igazán támadták. Igaz, dicsérni leginkább balról szokták, a legátfogóbb munkát a 2006-ban elhunyt Litván György publikálta róla 1993-ban Szabó Ervin, a szocializmus moralistája címmel. Hogy egy pillanatra visszaszaladjunk az időben: Kosztolányi Dezső állítólag róla írta Három szatíra című versének Forradalmár című alversét.

Szabó Miklós történész szerint "a szindikalizmus és az anarchizmus kérdéskörét illetően mindenekelőtt Szabó Ervin nevét kell megemlítenünk, hiszen elválaszthatatlan tőle az a szindikalista színezetű áramlat, amely az 1910-es évek elejéig koordináló centruma lett minden törekvésnek, amely a párton belül – s azon kívül is – a reformista pozíció meghaladását, a magyar munkásmozgalom forradalmi megújítását tűzte ki célul. Mindazonáltal "munkássága jóval szélesebb volt a szindikalizmus által felvetett problémák körülhatárolta tartománynál. Az egész magyar társadalomfejlődés marxista értelmezésére törekedett." Továbbá: "Posztumusz munkája, a Társadalmi és pártharcok a 48-49-es magyar forradalomban a magyar polgári átalakulás kulcsát jelentő történeti csomópont, az 1848-as polgári forradalom értelmezése s egyben az egész újabb kori magyar történelem átfogó marxista koncepciója."

Nem szerették a moszkoviták

"Szabó Ervin a Tanácsköztársaság előtt egy évvel meghalt, így nem tudhatjuk, hogyan viselkedett volna, ha hatalomhoz jut. Egy biztos: soha nem emelt kezet senkire, nem lövetett főbe senkit, mint a filozófus Lukács György Poroszlón 1919-ben" – mondja Halmos Károly egyetemi oktató.

Hiába nevezték el a Fővárosi Könyvtárat a felszabadulás után róla, a hatalmat megkaparintó moszkoviták – így az ideológus Révai József – inkább kárhoztatták. Ők ugyanis kompenzálásként meg akarták teremteni az abszolút magyar nacionalista történetírást, amibe Szabó Ervin nem fért bele, hiszen nem volt nacionalista. A már említett, 1848-49-ről szóló tanulmányában például a nemzeti helyett inkább az osztályszempontot hangsúlyozta. Erről a tanulmányáról a baloldalisággal aligha vádolható, 45-ben kényszernyugdíjazott Mályusz Elemér is elismerően írt 1921-ben.

Halmos Károly megerősítve a Szabó Miklós által írtakat azt mondta, Szabó Ervin sokkal inkább tekinthető anarcho-szindikalistának, mint kommunistának. Georges Sorel, az anarchoszindikalisták és mindenféle radikalizmusok ősatyja éppen úgy hatott rá, mint Benito Mussolinire. Sorel ugyanis azt a pragmatikus felfogást képviselte, hogy az igazság nem a tények, hanem akarat kérdése. Igaz az, amit az ember megvalósít.

Jöhetnek a választások

A FSZEK persze nem a politizáló Szabó Ervinről vette fel a nevét – ráadásul nem a Rákosi- vagy a Kádár-korszakban, hanem még 1946-ban, azelőtt egyszerűen Fővárosi Könyvtárnak hívták –, hanem azért a roppant nagy munkáért, amit az intézményben végzett 1904-től korai, 1918-ban bekövetkezett haláláig. Hét éven át igazgató volt, az intézmény vezetése alatt elérte a korszerű társadalomtudományi könyvtár színvonalát. Széles körű művelődési hálózatot tervezett, a könyvtárt a széles néprétegek számára igyekezett hozzáférhetővé tenni.

Ez idő szerint természetesen nem tudni, komolyan napirendre kerülhet-e a kérdés a későbbiekben. A FSZEK fenntartója a Fővárosi Önkormányzat, a kulturális kormányzatnak tehát papíron semmi köze hozzá, hogy mi az intézmény neve. Önkormányzati választások október 3-án lesznek, azután többet tudunk majd.